

კულტურული თარგმანი როგორც სოციალური ფენომენი და
ლინგვოკულტუროლოგიის კვლევის საგანი

შოთა როდინაძე

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
shota.rodinadze@bsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.806>

თარგმანი, როგორც ცნობილია, ენობრივი შუამავლობის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმაა. იგი ასახავს ეპოქის თავისებურებებს, საზოგადოების როგორც მიმდინარე, ასევე ციკლური განვითარების პროცესს. ნებისმიერი ენა სპეციფიკური და უნიკალურია, რადგანაც სხვადასხვაგვარად ასახავს სამყაროს და ადამიანს ამ სამყაროში. კავშირი ენასა და ეროვნულ კულტურას შორის კულტურული კონოტაციების საშუალებით ხორციელდება. კულტურათმორისი განსხვავება აისახება კომუნიკაციის ყველა დონეზე და ტექსტი გაიგება როგორც კულტურის ამსახველი მოვლენა.

ადამიანი იმ კულტურას აკუთვნებს თავს, რომელთანაც იგი დაკავშირებულია წარმოშობით, საცხოვრებელი ადგილით, გარემოთი, აღზრდით, ტრადიციით, ენით, რომელზეც ლაპარაკობს და აზროვნებს. მაგრამ მხოლოდ ტრადიციასა და მეხსიერებაზე დაყრდნობა ნებისმიერ კულტურას ისტორიულ რელიქტად გადააქცევდა, რომ არ ხდებოდა მასში ბევრი რამის „გადააზრება“, ხელახლა შექმნა ან სხვა ხალხთაგან სესხება. ეს რომ ასე ხდება, ამას ყველაზე უკეთ და თვალსაჩინოდ ენა გვიდასტურებს [ომიაძე, 2006:9].

კულტურას ხშირად მოიხსენიებენ, როგორც *მოტივტივე მნიშვნელობის მქონეს*, ვინაიდან მისი მნიშვნელობა კონკრეტული კონტექსტიდან გამომდინარეობს. განასხვავებენ კულტურის შემდეგ სფეროებს:

- ანთროპოლოგია: ადამიანთა შესწავლა წარსულ და თანამედროვე საზოგადოებებში.
- სოციოლოგია: საზოგადოების შესწავლა, სოციალური ურთიერთობების, სოციალური ურთიერთქმედებებისა და კულტურის ნიმუშების ჩათვლით.
- სოციალური ლინგვისტიკა: კვლევა თუ როგორ მოქმედებს სოციალური ურთიერთქმედება ენაზე.

საინტერესოა ის სიტყვათშეთანხმებები, რომლებიც შეიძლება დაერთოს სიტყვას „კულტურა“, საიდანაც ჩანს, თუ რამდენი სხვადასხვა ფორმის შექმნა შეიძლება ამ ფენომენისგან, რომელსაც კულტურა ქვია. მაგალითად, „*ინტერკულტურული*“, რომელიც

თავის ფესვად იღებს *კულტურას* და ამატებს პრეფიქსს „*ინტერ*“. კიდევ ერთი მაგალითია „*სუბკულტურა*“, რომელიც გვთავაზობს პერიფერიულ ან იერარქიულ ურთიერთობას უფრო ჩამოყალიბებულ კულტურასთან.

ინტერკულტურალიზმი სწავლობს თეორიული საკითხების იმ უფრო ფართო სპექტრს, რომლებიც გავლენას ახდენენ მსოფლიოზე, მაგ:

- როგორ უყურებენ ადამიანები თავიანთ სტატუსს ქვეყნის შიგნით (მოქალაქეობა)
- შეხედულებები ეროვნულ იდენტობაზე (ეროვნება)
- როგორ იქმნება ახალი კულტურული ფორმები კულტურების შეხვედრის შედეგად (ჰიბრიდულობა)
- მიგრაციის შედეგები (დიასპორა)
- კოლონიალიზმის კულტურული მემკვიდრეობა (პოსტ-კოლონიალიზმი)
- როგორ უყურებენ ადამიანები საკუთარ თავს (იდენტობას).

ინტერკულტურალიზმისადმი ეს მიდგომები ასევე ითვალისწინებს თუ როგორ იყენებენ ადამიანები კულტურულ რესურსებს სხვადასხვა გზით და სხვადასხვა დროს. ფრედ დერვინი, მულტიკულტურული განათლების პროფესორი, ინტერკულტურას განიხილავს, როგორც: „პიროვნებების მდგომარეობა და ურთიერთობა, რომლებიც მოდიან სხვადასხვა სივრციდან და დროიდან (და არა კულტურებიდან)“ [დერვინ, 2011:38].

მცირე კულტურის ცნება შემოგვთავაზა ადრიან ჰოლიდეიმ. მისი აღწერა ითვალისწინებს კულტურულ ინოვაციას და წინააღმდეგობას. იგი მოიცავს მცირე კულტურის ფორმირებას „სწრაფ რეჟიმში“, რომელსაც იგი განსაზღვრავს როგორც: „პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს ყოველდღე, ყველგან, ვისაც არ უნდა შევხვდეთ ან ვისზეც არ უნდა ვიფიქროთ, რომლის მეშვეობითაც ჩვენ ვაშენებთ და ვუმკლავდებით კულტურულ რეალობას“ [ჰოლიდეი, 2013:173].

მაგალითად, ადგილობრივ პარკში, სადაც ადგილობრივი მაცხოვრებლები ძაღლებითურთ იკრიბებიან ზაფხულის საღამოს, რათა ისაუბრონ და ავარჯიშონ თავიანთი ძაღლები, როგორც კი ეს შეხვედრები უფრო რეგულარული ხდება, შეიძლება შევამჩნიოთ:

- ნაცნობი რუტინები და მეგობრობა ვითარდება ძაღლების პატრონებსა და თვით ძაღლებს შორის.
- ძაღლების პატრონები უვლიან პარკს, აგროვებენ ნაგავს ან თავიანთ ძაღლებს საყვედურობენ არასათანადო ქცევისთვის.
- მიმდინარეობს საუბრები, რომელიც აძლიერებს ძაღლებისა და პარკის მომხმარებლების შესაბამის ქცევას.

ამ ძაღლების მფლობელებმა შექმნეს პატარა კულტურა, რომელიც ძალიან ხანმოკლეა, რადგან ის ნაკლებად ხშირია ზამთრის ცივ და ბნელ თვეებში.

თარგმანი ხშირად ესმით, როგორც არსებითად ენობრივი საქმიანობა. თუმცა, კულტურა ასევე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ყველა სახის თარგმანში, იმდენად, რამდენადაც დღეს ჩვენ ხშირად ვსაუბრობთ „კულტურულ თარგმანზე“, როგორც კვლევის მთელ სფეროზე და მთარგმნელებზე, როგორც „კულტურულ შუამავლებზე“. ვერბალურ ენაში (და ასევე ვიზუალური ენაში, ან ჟესტებში) მნიშვნელობები შეფერილია კულტურული

ვარაუდებით, სოციალური ჩვევებით, მოლოდინებით. ეს ნიშნავს, რომ ძალიან მარტივი წინადადებებიც კი, რომლებიც შესანიშნავად ითარგმნება, შეიძლება ბევრად უფრო რთულად გასაგები აღმოჩნდეს, ვიდრე ჩვენ გვგონია.

წარმოვიდგინოთ მაგალითად ეს სიტუაცია:

ორი მეგობარი შემთხვევით ხვდება ქალაქის ცენტრში ერთმანეთს. მათ დიდი ხანია არ უნახავთ ერთმანეთი. მას შემდეგ რაც ერთმანეთს მიესალმებიან, ერთი ეუბნება მეორეს: „ყავა ხომ არ დაგველია?“ რა იქნება შემდეგ? რამდენ ხანს გაატარებს ორი მეგობარი ერთად?

ამ კითხვებზე პასუხი მეტწილად დამოკიდებულია იმ ადგილზე და გარემოზე, სადაც ეს ორი მეგობარი ხვდება ერთმანეთს.

დიდ ბრიტანეთში, ორი მეგობარი წავა კაფეში, შეუკვეთავს ყავას - ალბათ კაპუჩინოს, ან ამერიკანოს, ან უბრალო შავ ყავას, რომელსაც მიირთმევენ ფინჯნით. მათ შეიძლება ასევე მიირთვან ნამცხვრის ნაჭერი. მერე დასხდებიან და ილაპარაკებენ. საბოლოოდ, როგორც კი ისინი დაასრულებენ ყავის სმას, თავთავიანთი მიმართულებით გააგრძელებენ გზას. მთელ პროცესს დასჭირდება მინიმუმ 20 წუთი, ან შესაძლოა ერთი საათიც კი, თუ არ ჩქარობენ და ბევრი რამ აქვთ განსახილველი.

იტალიაში კი, ორი მეგობარი, ალბათ, იმავე სიტუაციაში, ერთად გაატარებს მაქსიმუმ ხუთ-ათ წუთს: ფეხით წავლენ უახლოეს კაფეში, შეუკვეთებენ „ესპრესოს“, დადგებიან ბართან, დალევენ სწრაფად (სანამ გაცივდება), ერთი-ორი წინადადებით გაისაუბრებენ ერთმანეთში და წავლენ.

კულტურული განსხვავებების უკეთ ილუსტრირებისთვის, ყავასთან დაკავშირებული ეს მაგალითი შეგვიძლია გადავამოწმოთ ერთი საინტერესო სწრაფი ტესტის საშუალებით.

1. ჩავწეროთ ინგლისური სიტყვა „coffee“ საძიებო სისტემაში, აირჩიეთ „images“

2. შემდეგ კი ჩავწეროთ სიტყვა „caffè“ იტალიურად იმავე საძიებო სისტემაში და შევადარეთ შედეგები.

შეგიძლიათ შეამჩნიოთ განსხვავება? არ არსებობს ხსნადი ყავის ქილები, არც ჭიქები ან დიდი ფინჯნები და არც კაპუჩინო ასოცირდება სიტყვასთან „caffè“!

„Coffee-ს“ მაგალითი გვიჩვენებს, რომ უმარტივესი სიტყვა ან წინადადებაც კი შეიძლება იყოს „რთულად“ თარგმნადი. მაგალითად, წარმოიდგინეთ, რომ ორი მეგობრის ნაცვლად, ამ ამბავში პროფესიონალები მონაწილეობენ, ერთი დიდი ბრიტანეთიდან, მეორე კი იტალიიდან. „მოდით ხვალ დილით ყავაზე შევხვდეთ“ - ამ წინადადების მარტივმა თარგმანმა - *Let's meet for coffee tomorrow morning // Vediamoci per un caffè domani mattina* - შეიძლება გამოიწვიოს სრული გაუგებრობა და კომუნიკანტთა დაბნეულობა. პრაგმატული ადაპტაცია კი მაშინ მიიღწევა თუ საქმეში გამოცდილი თარჯიმანი ჩაერთვება.

როდესაც ვსაუბრობთ კულტურულ თარგმანზე, ჩვენ ხშირად ვგულისხმობთ ფენომენებს, რომლებიც სცილდება ენას. გარკვეულწილად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ყველა თარგმანი არის „კულტურული თარგმანი“, რადგან ენა არის კულტურული პრაქტიკა: კულტურების შექმნის, გამოხატვის და გაგების (ან არასწორად გაგების) ერთ-ერთი მთავარი გზა. 1990-იან წლებში მთარგმნელებმა შემოგვთავაზეს ის, რაც ახლა ცნობილია როგორც „კულტურული შემობრუნება“ მთარგმნელობით კვლევებში და დაჟინებით მოითხოვდნენ,

რომ იმის გასაგებად, თუ როგორ მუშაობს თარგმანი, უნდა ვიფიქროთ, რომ ის კულტურული ქმედებაა - ინსტრუმენტი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს ვიმოდრაოთ არა მხოლოდ ენებს შორის, არამედ კულტურებს შორის. წყარო ტექსტისა და სამიზნე ტექსტის, წყარო ენისა და სამიზნე ენის გარდა, ჩვენ ასევე უნდა ვიფიქროთ წყარო კულტურაზე და სამიზნე კულტურაზე [ზასნეტ, 1980:113].

როდესაც განვიხილავთ კომუნიკაციის კულტურულ განზომილებას, ჩვენ ასევე ვხედავთ, რომ თარგმანი არის მრავალშრიანი, რთული საქმიანობა: ხშირად, მაგალითად, ენებს შორის ინტერლინგვისტური თარგმანი შეიძლება გაერთიანდეს სპეციალიზებულ თარგმანთან, მაგალითად, როდესაც ითარგმნება იურიდიული ტექსტი იმ ქვეყნის ენაზე, რომლის სამართლებრივი სისტემა არსებითად განსხვავდება წყარო ტექსტისგან.

დავიწყოთ თავად სიტყვის „თარგმანის“ შესწავლით, რადგან სიტყვებს და მათ ისტორიებს, ან ეტიმოლოგიას, შეუძლიათ იმის გაგება, თუ რა მიმართება ჰქონდათ ადამიანებს იმ ცნებებთან, რომლებსაც ისინი ასახელებდნენ. ინგლისური სიტყვა „translate“ მომდინარეობს ლათინური ზმნიდან *transfere*, იგივე „გადატანა“ და მისი მიმდევებითი ფორმა *translatus*, ანუ „გადატანილი“. ლათინური სიტყვა ნიშნავს მოძრაობას სივრცეში და საზღვარზე. ეს სივრცითი სურათი აშკარაა თარგმანის დასავლურ გაგებაში, როგორც რადაცის გადატანა ერთი ენიდან მეორეზე. როგორ ფიქრობთ, რა არის გადატანილი ან გადაცემული თარგმანში?

მოდით გავაკეთოთ პატარა აქტივობა საერთო მოსაზრების გამოსავლენად. გადავხედოთ პოპულარული საბავშვო ლექსის „Humpty Dumpty“-ის საწყისი სტრიქონების ფრანგულ „თარგმანს“. აი ორიგინალი:

Humpty Dumpty sat on a wall

Humpty Dumpty had a great fall

ფრანგული თარგმანი კი შემდეგია:

Un petit d'un petit / S'étonne aux Halles

Un petit d'un petit/ Ah! degrés te fallen

მაშინაც კი, თუ ფრანგული არ იცით, შეიძლება გაცდეთ ამ თარგმანით. სად არის საკუთარი სახელი, Humpty Dumpty? თუ ფრანგულად საუბრობთ, ხედავთ, რომ სტრიქონები უაზროა, არაგრამატიკული და, რა თქმა უნდა, არ არის საუბარი ჰამპტი დამპტის დაცემაზე. ფრანგულის პირდაპირი თარგმანი შეიძლება ასე იკითხებოდეს:

პატარა ადამიანი სხვა პატარა ადამიანისგან/ გაოცებულია დარბაზში

პატარა ადამიანი სხვა პატარა ადამიანისგან/ აჰ! გრადუსით დაეცა.

თუმცა, ჩვენ მას თარგმანი ვუწოდებ - რატომ? შეგიძლიათ სცადოთ ფრანგული სტრიქონების წაკითხვა და შემდეგ წაკითხეთ ინგლისური „ფრანგული“ აქცენტით.

ეს არის „ფონეტიკური თარგმანის“ მაგალითი იუმორისტული კრებულიდან Mots D'Heures: Gousses, Rames ლუის დ'ანტინ ვან რუტენიდან. ერთადერთი, რაც აქ არის გადატანილ/ გადათარგმნილი, ეს არის მხოლოდ ხმა / ჟღერადობა.

ბოლო დროს დიდი ინტერესი იყო „თარგმანის (translation)“ სიტყვებისა და შესაბამისი აღქმების მიმართ სხვადასხვა ენასა და კულტურაში, რადგან მკვლევრებმა

აღიარეს, რომ თარგმანის შესწავლაში დომინირებს ანგლოფონური და სხვა დასავლური მიდგომები [Tymoczko 2007].

მაგალითად, თარგმანის არაბული სიტყვა არის *tarjama*, რომელიც მომდინარეობს სიტყვიდან, რომელიც ნიშნავს „ბიოგრაფიას“. ბიოგრაფია არის ნარატიული ჟანრი, რომელიც მოგვითხრობს ვინმეს ცხოვრების ამბავს, ამიტომ ეს ეტიმოლოგია გვთავაზობს მთარგმნელის, როგორც მთხრობელის აქტიურ როლს. ჩვენ ასევე ვიცით, რომ არაბი მთარგმნელები მუშაობდნენ ბერძნულ ტექსტებთან და ხშირ შემთხვევაში ინახავდნენ და ხსნიდნენ ძველ ცოდნას შთამომავლებისთვის. ისტორიულმა მტკიცებულებებმა, რომ მთარგმნელები თავისთავად მეცნიერები იყვნენ, შეიძლება დაადასტუროს თარგმანის უფრო აქტიური გაგება [სალამა-ქარ, 2000:99].

ზოგიერთ ინდურ ენაში თარგმანის აღმნიშვნელი სიტყვები მომდინარეობს სანსკრიტიდან *rupantar*, რაც ნიშნავს „ფორმის შეცვლას“ და *anuvad*, „ვინმეს შემდეგ ლაპარაკს“, რაც განსხვავდება ლათინური „გადატანის“ და მისი მკაცრი ლინგვისტური სიზუსტისგან. უფრო მეტიც, ეს არის დროითი და არა სივრცითი მოძრაობა [Tymoczko 2007].

ჩინური ტერმინი „თარგმანი“ - *fanyi* - შეიძლება ითარგმნოს სიტყვასიტყვით, როგორც „გადაბრუნება, გადაშლა“. იგი შედგება სიტყვისგან *fan* - „გადაშლა (წიგნის ფურცლის)“ და სიმბოლო *yi*, რაც ნიშნავს „ინტერპრეტაციას“, „გაცვლას“. ეს შეიძლება უკავშირდებოდეს ქარგვის იდეას, სადაც გადაბრუნება ავლენს მეორე მხარეს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ორიგინალი და თარგმანი განიხილება როგორც ობიექტის წინა და უკანა მხარე და მიუხედავად იმისა, რომ ეს იგივე ობიექტია, მოსალოდნელია გარკვეული ცვლილება ან განსხვავება. მეორე სიმბოლო („გაცვლა“) ასევე ააქტიურებს ასოციაციებს კომერციასთან [ჩოინგ, 2005:27].

იაპონურში გამოყენებული „თარგმანის“ ერთ-ერთი ტერმინი მომდინარეობს ჩინური *fanyi*-დან. ეს არის *ჰირუგაკუსუ*, რომელიც შეიძლება ინგლისურ ენაზე ითარგმნოს, როგორც „შინაგანი სამყაროს გამოვლენა“. იგი წარმოგვიდგენს თარგმანს და ორიგინალს, როგორც ერთი და იმავე ობიექტის ორ მხარეს, აქცევს თარგმანს ორიგინალის იმანენტურ ნაწილად. ასევე არსებობს ძირძველი ტერმინი *yawarageru*, რაც ნიშნავს „დარბილებას“. იგი გადმოსცემს ენის გასაგებად გაადვილების იდეას და შეიძლება ეხებოდეს თარგმანს ენებს შორის, მაგრამ ასევე რეფრაზირებასა და შინაარსის ერთ ენაზე ახსნას. [ვაკაბაიაში, 2009:175].

კიდევ ერთი მაგალითი მომდინარეობს მალაიზიური ენიდან, სადაც თარგმანს მოიხსენიებენ როგორც *tersalin*. სიტყვა შეიცავს ფუძეს *salin*, რაც ნიშნავს „ერთი ჭურჭლის შიგთავსის მეორეში ჩასხმას“ და ეს არის სიტყვა „დაბადების, შობის“ მონათესავეა. ჩამოსხმას შეიძლება ჰქონდეს კონტროლის აღების და ადამი-ანის საჭიროების მიხედვით ორიგინალის გადაკეთების კონოტაცია, რაც ასევე შეე-საბამება ახალი სიცოცხლის მიცემის იდეას. მთლიანობაში ეს ტერმინი მიუთითებს კრეატიულობასა და თარგმანის სიცოცხლისუნარიანობაზე [ტიმოცკო 2007].

ასევე საინტერესოა თარგმანის განმარტება, რომელსაც გვთავაზობს რუსი-ამერიკელი ენათმეცნიერი რომან იაკობსონი. ის გვთავაზობს თარგმანის რამდენიმე ტიპს: პირველი არის თარგმანი ენებს შორის, რომელიც ასევე ცნობილია როგორც „**ინტერლინგვისტური**

თარგმანი“. ეს ის პროცესია, რაზეც ადამიანების უმეტესობას უჩნდება ასოციაცია როდესაც ესმის სიტყვა „თარგმანი“.

შემდეგი არის **ლიტერატურული თარგმანი** - შემოქმედებითი მწერლობის თარგმნა, როგორცაა რომანები, პოეზია და არამხატვრული ლიტერატურა, რომელიც შეიძლება მერყეობდეს ლიტერალიზმის ექსპერიმენტებიდან ძალიან თავისუფალ ადაპტაციებამდე. კრეატიული გადაწყვეტილებები, რომლებიც მორგებულია ახალ აუდიტორიაზე და ადგილმდებარეობაზე, ხშირად გამოიყენება ვიდეო თამაშებისთვის ან მარკეტინგული კამპანიებისთვის. მათ შეიძლება ეწოდოს „ტრანსკრეაცია“ ან „ლოკალიზაცია“. მაგალითად, ავტომობილი *Ford Pinto*-ს (ფორდ პინტო) გაყიდვა ბრაზილიაში წარუმატებელი აღმოჩნდა, სანამ სახელი არ ითარგმნა ან არ გადაკეთდა როგორც *Ford Corcelo* (ფორდ კორსელო). რატომ? „*პინტო*“ შეიძლება ინგლისურად სხვა მნიშვნელობას ატარებდეს (შეღებილი ცხენი), მაგრამ ამავდროულად ბრაზილიური ჟარგონია სალანდვაი მნიშვნელობით. კორსელო, თავის მხრივ, უკავშირდება სიტყვას *corcel*, რაც ნიშნავს „*ცხენო-სანს*“ ან „*ცხენს*“ (<https://www.huffingtonpost.com/2012/08/10/lost-in-translation-brandsn1765812.html>).

კიდევ ერთი საინტერესო სფეროა **აუდიო-ვიზუალური თარგმანი**, რომელიც მოიცავს სუბტიტრებს და თარგმნას დუბლირებისთვის. აქ პრიორიტეტია საკვანძო გზავნილის აღბეჭდვა სივრცითი და დროითი შეზღუდვების ფარგლებში: სუბტიტრები უნდა იყოს საშუალოდ, არაუმეტეს ორ სტრიქონზე განთავსებული, თითო 35-40 სიმბოლო, ხოლო დუბლირებული მასალის სათქმელს არ უნდა დაჭირდეს იმაზე მეტი დრო, ვიდრე ეს ორიგინალურს დაჭირებოდა, რომ აღარაფერი ვთქვათ მასთან ტუჩების მოძრაობის სინქრონიზაციის აუცილებლობაზე ახლო კადრებში. ორიგინალის შინაარსი ასევე შეიძლება იყოს ოდნავ ადაპტირებული ისე, რომ კულტურული ცნობები და იუმორი მუშაობდეს სამიზნე აუდიტორიისთვის.

კარგი იქნება თუ თარგმანის სხვა ტიპებსაც გადავხედავთ, რომლებიც ასევე გულისხმობენ მნიშვნელობის გადაცემას, თუმცა არა ორ სხვადასხვა ენას შორის, არამედ იმავე ენაში (ინტრალინგვისტური თარგმანი) და სხვადასხვა მედიასა თუ ნიშანთა სისტემას შორის (ინტერსემიოტიკური თარგმანი).

მეცნიერები ამტკიცებენ, რომ თარგმანი იმავე ენაზე (**ინტრალინგვისტური თარგმანი**) არსებობდა მანამ, სანამ ენა არსებობდა და, შესაძლოა, თავად ცივილიზაცია. ჩვენ მას ყოველდღიურად ვაწყდებით, მაგალითად, როდესაც ვესაუბრებით ჩვენს შვილებს და ვხსნით მარტივ სიტყვებს (მაგ. „*ეს არის ჩანგალი, თქვენ იყენებთ მას საჭმლის პირში ჩასადებად*“), ან კიდევ როდესაც საქმე გვაქვს სხვადასხვა პროფესიონალთან, რომლებიც პერიფრაზირებენ თავიანთ მეტყველებას არასპეციალისტებისთვის (მაგ. „*არ ინერვიულოთ ქალბატონო ჯონსი, სტაჰე-დექტომია არის შუა ყურის მცირე პროცედურა, რომელიც ტარდება სმენის გასაუმჯობესებლად*“). ინტრალინგვისტური თარგმანი გულისხმობს ფორმის შეცვლის, მაგრამ მნიშვნელობის შენარჩუნების იდეას და სხვადასხვა აუდიტორიასთან ადაპტაციის საჭიროების მიზნით.

თარგმანის პროდუქტიული ფუნქცია, რომელიც ქმნის ახალ მნიშვნელობებს მათი საწყისი ტექსტიდან გადმოცემასთან ერთად, ასევე აშკარაა რომან იაკობსონის მიერ

გამოკვეთილ მესამე ტიპის თარგმანში: *ინტერსემიოტიკური თარგმანი*, ანუ თარგმანი მედიასა თუ ნიშანთა სისტემებს შორის. იგი ძირითადად გამოიყენება კინოში, თეატრსა და ვიზუალურ ხელოვნებაში, მაგრამ ასევე გამოსახულების დიზაინსა და რეკლამაში. ეს ხდება მაშინ, როდესაც სიტყვიერად გამოხატული ზოგიერთი იდეა ითარგმნება სურათებად და/ან მოძრაობად. აქ საწყის ტექსტი შეიძლება აღწერილი იყოს სიტყვებით და შემდეგ „ითარგმნოს“ გამოსახულებად ან ვიზუალურ ნარატივად, რომელსაც შეუძლია გამოაქვეყნოს მსგავსი გზავნილი, როგორც ორიგინალური სიტყვები და ასევე შექმნას ახალი მნიშვნელობები და ასოციაციები [იაკობსონი, 2004:138].

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კონტექსტია ინტერპრეტაცია კონფლიქტის ზონებში, სადაც თარჯიმნები მუშაობენ კონკრეტული მხარისთვის. ისინი პარაშუტით არ არიან ჩამოშვებული სხვა პლანეტიდან, რათა იმოქმედონ როგორც განცალკევებული შუამავალი. ნაცვლად ამისა, მათ სავარაუდოდ აქვთ რთული ენობრივი, კულტურული, საგანმანათლებლო და პირადი კავშირები კონფლიქტის სხვადასხვა მხარესთან. ეს სრული ნეიტრალიტეტის იდეას პრობლემატურს ხდის.

მოირა ინგილერის [7] ერთერთი თავი ერაყში აშშ-ს არმიაში მომუშავე თარჯიმნებზე გვიჩვენებს, რომ ომის ზონებში თარჯიმნები საეჭვო მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან. ადგილობრივი ერაყელი თარჯიმნები, რომლებსაც ხშირად ჯარისკაცის მოშვებული ტანისამოსი ეცვათ, ასოცირდებოდნენ ოკუპანტთან. მიუხედავად იმისა, პირადად მათ სჯეროდათ, რომ აშშ ათავისუფლებდა ერაყს დიქტატორისგან, ან ცდილობდა შეჭრის ზარალის შემცირებას კომუნიკაციის ხელშეწყობით, ან სჭირდებოდათ სამუშაო ომის დროს, ისინი არ იყვნენ კონფლიქტის გარედან.

უფრო მეტიც, ისინი ხშირად ითვლებოდნენ კოლაბორატორებად და სხვა მხარის სამიზნეებად. ხშირ შემთხვევაში შეერთებულმა შტატებმა და მათმა მოკავშირეებმა ვერ დაიცვეს თარჯიმნები ახლო აღმოსავლეთში, დატოვეს რა უკან გადაადგილების საკმარისი შესაძლებლობების გარეშე. თარჯიმნების წინაშე მდგარი რისკის გაცნობიერებით, ზოგიერთი ასოციაცია ახორციელებს კამპანიას კონფლიქტის ზონებში თარჯიმნების უკეთესი დაცვისთვის.

შემდგომი მაგალითი დაკავშირებულია კონფლიქტური დოკუმენტების ინტერპრეტაციასთან ომის ბანაკების ექსტრემალურ გარემოში. ტრიუკის კვლევა [11] ფოკუსირებული იყო თარჯიმნებზე ნაცისტურ საკონცენტრაციო ბანაკებში, ძირითადად ოსვენციმ-ბირკენაუში. გერმანულენოვან პატიმრებს, რომლებიც თარჯიმნებად იყენებდნენ, მოეთხოვებოდათ სასტიკი ბრძანებების, მკაცრი სასჯელისა და დამამცირებელი შეურაცხყოფის გადმოცემა. ბევრმა გადარჩენილმა გაიხსენა „მისასალმებელი სიტყვა“, როდესაც ახალმა პატიმრებმა შეიტყვეს, რომ თავისუფლებისკენ მიმავალი ერთადერთი გზა იყო საკვამურის გავლით (სხეულები დაწვეს ბანაკის კრემატორიაში). ამ სიტყვების გადმოცემისას თარჯიმნებმა იცოდნენ, რომ ეს სიტყვები მათაც ეხებოდათ, რაც ნეიტრალურობის ცნებას საკმაოდ შეუსაბამოს ხდიდა.

თარჯიმნის როლი არანაირად არ იძლეოდა გადარჩენის გარანტიას, თუმცა ეს მდგომარეობა ხშირად იძლეოდა წვდომას სიცოცხლის გადამრჩენ ინფორმაციაზე.

ანგარიშებიდან ჩანს, რომ ზოგიერთი თარჯიმანი ეხმარებოდა სხვა პატიმრებს: მაგ. ეგბერტ სკოვრონი ეხმარებოდა ავადმყოფ პატიმრებს, თავიდან აცილებინათ ყველაზე მძიმე და მომაკვდინებელი შრომა [ტრიუკ, 2015:81]. სხვებზე კი იხსენებდნენ თუ როგორ სცემდნენ სხვა პატიმრებს და როგორ ინტერპრეტირებდნენ დამამცირებელ ხუმრობებს [ტრიუკ, 2015: 78; 64].

ამრიგად, ენობრივი სისტემები კულტურული ნიშან-თვისებების კომპლექსური გამოხატულებანია. ისინი ადვილი აღსაქმელი არაა. ყველა მათგანი, ვისაც კი შეხება აქვს უცხო ენასთან (თარჯიმნები, მთარგმნელები, მასწავლებლები...) დაადასტურებენ, რომ ენის ფლობა, ეს მხოლოდ სიტყვების და წინადადების კომბინაცია არაა, არამედ ეს კულტურული და გრამატიკული თვისებების და თავისებურებების კორექტულად ფლობაა.

თარგმნის პროცესში საჭიროა იმ იდეალის პოვნა, რომლისკენაც უნდა მიისწრაფოდეს მთარგმნელი. თარგმანმა ის ღირებულება უნდა შეიძინოს, რაც მას თავის კულტურაში ჰქონდა. ორი კულტურის კავშირი კულტურათაშორისი კომუნიკაციის დროს თანაბარღირებულია და ერთიანად მნიშვნელოვანია მთარგმნელთათვის მთარგმნელობითი საქმიანობის პროცესში.

ლიტერატურა:

1. ალავიძე მ., 2009. “ინტერვიუს როგორც ტექსტის ქვეტექსტური განზომილება“, ქუთაისი.
2. ოშიაძე ს., 2006. „ქართული დისკურსის ლინგვოკულტურული შემადგენელთა სტრუქტურა, სემანტიკა და ფუნქციონირება“, თბილისი.
3. Bassnett, S., 1980. *Translation Studies*, London: Methuen.
4. Cheung, M., 2005. ‘To Translate’ Means ‘To Exchange’? A New Interpretation of the Earliest Chinese Attempts to Define Translation (‘fanyi’). *Target* 17 (1).
5. Dervin, F., 2011. A plea for change in research on intercultural discourses: A “liquid” approach to the study of the acculturation of Chinese students. *Journal of Multicultural Discourses*. 6 (1).
6. Holliday, A., 2013. *Understanding Intercultural Communication: Negotiating a Grammar of Culture*. London: Routledge.
7. Inghilleri, M., 2012. *Interpreting Justice. Ethics, Politics and Language*, London: Routledge.
8. Jakobson, R., 2004. On Linguistics Aspects of Translation, in *The Translation Studies Reader*, 2nd edition, ed. by L. Venuti, London: Routledge.
9. Salama-Carr, M., 2000. Medieval Translators into Arabic - Scribes or Interpreters?, in *Beyond the Western Tradition 2*, ed. by M. G. Rose, Binghamton: SUNY Binghamton.
10. Tymoczko, M., 2007. *Enlarging Translation, Empowering Translators*, London: Routledge.
11. Tryuk, M., 2015. *On Ethics and Interpreters*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
12. Wakabayashi, J., 2009. An Etymological Exploration of ‘translation’ in Japan, in *Decentering Translation Studies*, ed. by J. Wakabayashi & R. Kothari, Amsterdam & Philadelphia: Benjamins.

Shota Rodinadze

Batumi Shota Rustaveli state University

Cultural translation as a social phenomenon and a subject of study in linguoculturology

Abstract

The knowledge accumulated by mankind over the centuries has reached us mainly in linguistic form, therefore, the fact that language is an integral part of human existence and a system of signs consisting of elements and rules - we no longer argue about that.

Since in the modern world the translation process is seen as merely an attempt to replace one linguistic code with another, I think this paper will be another modest step in proving, in addition to linguistic competence, how important culture and cultural translation play in modern human life or linguistic space in general.

The presented report discusses various cultural artifacts, which show the identity and individuality of a person in this or that situation, which at the same time may be a source of conflict and tension. Here we will talk about the role and responsibilities of a translator / interpreter as a cultural mediator.